

29 Μαΐου 1453: Η Άλωση της Βασιλεύουσας από τους Οθωμανούς και Μνήμη που δεν σβήνει

(Νωπογραφία του 1537 στον κεντρικό ναό του Μοναστηριού της Μολντοβίτσα απεικονίζει την Άλωση της Κωνσταντινούπολης από τους Οθωμανούς το 1453)

Είναι στιγμές που η πορεία της ανθρωπότητας καταγράφει με ιδιαίτερη έμφαση ορισμένα ιστορικά ορόσημα, με τρόπο που τα καθιστά μοναδικά, καθώς σηματοδοτούν την απαρχή ή το τέλος μιας εποχής ή και νοηματοδοτούν αυτήν ανεξίτηλα, επισφραγίζοντάς την. Επιπρόσθετα, εκφεύγουν της κανονικότητας και της συνήθους ιστορικής ροής, κι έτσι γίνονται καιρίοι και κρίσιμοι σταθμοί, από όπου εκπηγάζουν και, ακολούθως, εξακτινώνονται στο παγκόσμιο στερέωμα, καθοριστικά και προσδιοριστικά της παγκόσμιας ιστορικής συνέχειας.

Ένα τέτοιο γεγονός είναι αναμφίβολα η Άλωση της Κωνσταντινούπολης, πρωτεύουσας της ένδοξης Βυζαντινής Αυτοκρατορίας, της γνωστής Βασιλεύουσας. Η 29η Μαΐου αποτελεί ημέρα μνήμης και περισυλλογής για τον Ελληνισμό, καθώς υπενθυμίζει την Άλωση της Πόλης το 1453 από τους Οθωμανούς Τούρκους, υπό τον Μωάμεθ Β' τον Πορθητή. Το τέλος μιας ένδοξης Αυτοκρατορίας, που διήρκεσε πάνω από χίλια χρόνια και υπήρξε φάρος της Ορθοδοξίας, του Ελληνικού Πολιτισμού και των Γραμμάτων, προκάλεσε βαθιές και μακροχρόνιες συνέπειες στην εξέλιξη της Ευρωπαϊκής και Παγκόσμιας Ιστορίας.

Μετά την απόφαση για την «Ένωση των Εκκλησιών» στη Σύνοδο της Φερράρας - Φλωρεντίας, 11 χρόνια πριν από την Άλωση, ο βυζαντινός λαός είχε διχαστεί έντονα σε δύο παρατάξεις· τους «Ενωτικούς» και τους «Ανθενωτικούς». Σημαντικό ρόλο στις εξελίξεις αυτές είχε και ο Ιωάννης Η' Παλαιολόγος, αδελφός του Κωνσταντίνου. Παρότι η ένωση δεν εφαρμόστηκε στην πράξη, ενίσχυσε τις εσωτερικές αντιθέσεις και συνέβαλε στην περαιτέρω ηθική και οικονομική αποδυνάμωση της Αυτοκρατορίας.

Ο Κωνσταντίνος ΙΑ' Παλαιολόγος, όταν εισήλθε στην Κωνσταντινούπολη το 1449, κατέβαλε μεγάλες προσπάθειες να ενώσει τους κατοίκους, να αναπερώσει το ηθικό και το κύρος του Βυζαντίου και να ενισχύσει την άμυνα της Πόλης απέναντι στην απειλή του Μωάμεθ Β' του Πορθητή. Ήταν ημέρα Δευτέρας του Πάσχα, όταν τα οθωμανικά στρατεύματα πλησίασαν απειλητικά τα τείχη της Βασιλεύουσας.

Ο Μωάμεθ ζήτησε την παράδοση της Κωνσταντινούπολης στην οθωμανική στρατιά, λαμβάνοντας αρνητική απάντηση από τον Αυτοκράτορα Κωνσταντίνο Παλαιολόγο: **«Τὸ δὲ τὴν Πόλιν σοὶ δοῦναι, οὐτ' ἔμὸν ἐστίν, οὐτ' ἄλλου τῶν κατοικοῦντων ἐν ταύτῃ. Κοινῇ γὰρ γνώμῃ πάντες αὐτοπροαιρέτως ἀποθανοῦμεν καὶ οὐ φεισόμεθα τῆς ζωῆς ἡμῶν»**. Δηλαδή, το να σου (παρα)δώσω, όμως, την πόλη ούτε δική μου είναι ούτε κανενός άλλου, από όσους την κατοικούμε· με κοινή απόφαση, λοιπόν, οι πάντες θα πεθάνουμε αυτοπροαίρετα και δεν θα λογαριάσουμε τη ζωή μας.

Στις 6 Απριλίου 1453 ξεκίνησε η πολιορκία της Κωνσταντινούπολης, της πόλης των πόλεων. Απέναντι σε περίπου 150.000 Τούρκους στάθηκαν υπερήφανα 7.000 υπερασπιστές της Ρωμιοσύνης, αποφασισμένοι να θυσιαστούν «για του Χριστού την πίστη την Αγίαν και της Πατρίδος την τιμή».

Με στρατιωτικούς όρους, ο αγώνας φαινόταν χαμένος πριν δοθεί. Ο Αυτοκράτορας Κωνσταντίνος Παλαιολόγος όμως και οι λίγοι υπερασπιστές της Πόλεως, απέναντι σε έναν πολυάριθμο και συντριπτικά υπέρτερο στρατό, δεν δίστασαν ούτε και λιποψύχησαν καμιά στιγμή. Σε τελική μάχη, στήθος με στήθος και μέχρι τελικής πτώσεως, έπεσαν μέχρι ενός! Έπεσαν, αλλά το φρόνημα και η πίστη τους παρέμειναν

όρθια, μέχρι το πέρασμά τους στην αθανασία και μέχρι να κλείσουν τα βλέφαρά τους, δίνοντας στα μάτια και στο σώμα τους τον αιώνιο ύπνο των γενναίων.

Η αντίσταση του «Μαρμαρωμένου Βασιλιά», όπως αποκαλείται στη λαϊκή παράδοση, αποτέλεσε πηγή έμπνευσης για πολλούς λογοτέχνες. Ο Οδυσσεύς Ελύτης, στο «Θάνατος και ανάστασις του Κωνσταντίνου Παλαιολόγου», σκιαγραφεί τον χαρακτήρα του: σκληροτράχηλος, περήφανος και αποφασιστικός, με δυναμικό βλέμμα που ξεχώριζε από τους άλλους ανθρώπους και αντιμετώπιζε τις δυσκολίες με αξιοπρέπεια. Ήταν ικανός ρήτορας και δεν τον φόβιζε ο θάνατος, παρόλο που είχε να αντιπαλέψει χιλιάδες εχθρούς.

Ομολογουμένως, η 29^η Μαΐου 1453 μπορεί να σηματοδότησε μεν το τέλος της Ελληνικής Βυζαντινής Αυτοκρατορίας, ταυτόχρονα όμως κατέγραψε emphatically την απαρχή μιας νέας εποχής. Με την καταφυγή πολλών λογίων στην Ευρωπαϊκή Δύση, μεταφέρθηκε η συσσωρευμένη επιστημονική γνώση, η φιλοσοφία και οι συναφείς με αυτήν ιδέες, αλλά και η Αρχαία Ελληνική Γραμματεία εν γένει. Ο πυρήνας διαμόρφωσης του πνευματικού κινήματος της Αναγέννησης είχε ήδη διαμορφωθεί και κατέγραφε τον πρωταρχικό, καίριο και καθοριστικό βηματισμό του.

Υπό αυτήν την έννοια, η Άλωση, αν και τραγικό γεγονός, αποτέλεσε καθοριστικό καταλύτη που επηρέασε την ιστορική πορεία της Ευρώπης και του κόσμου.

Η Βασιλεύουσα έπεσε. Η πολιτιστική και γενικότερα η ευρύτατη κληρονομιά της, όμως, υπενθυμίζει ότι η ελευθερία απαιτεί διαρκή εγρήγορση και ότι η ταυτότητα ενός λαού δεν διατηρείται χωρίς προσπάθεια και προστασία.

Η Ρωμανία επέρασεν,
η Ρωμανία επάρθεν
Η Ρωμανία αν επέρασεν,
ανθεί και φέρει κι άλλο!

(απόσπασμα από παραδοσιακό ποντιακό τραγούδι)

Άντρη Χριστοδούλου, Β.Δ. Φιλολόγος